

passiones, quæ de ipso demonstrantur. Sed hæc ex alibi dictis satis innotescunt (1). Plura dabunt Suarezius (2) aliique Auctores (3).

Concluditur
definitio
Metaphysicæ.

Quæ cum ita sint, patet Metaphysicam ex objecto suo recte defini quamadmodum initio innuimus, scientiam, quæ ens in quantum ens, seu ens in quantum a materia abstrahit secundum esse, contemplatur.

Cur quædam
in Metaphysicâ
tractentur
ad materiam
spetantia.

Nec vero te moveat, quod sæpe apud Aristotelem aliosque priscos Auctores in Metaphysicâ tractentur quæstiones ad materiam spectantes. Nam Metaphysicâ non attingit «rationem substantiæ materialis et alias similes, quæ sine materia non reperiuntur, nisi quatenus illarum cognitio propria necessaria est ad tradendas generales divisiones entis in decem summa genera, et alias similes, atque ad propria objecta aliarum scientiarum præscribenda; hoc enim munus proprium est hujus scientiæ, et quia ad nullam aliam scientiam hoc pertinere potest, ut per se facile constat. Item quia sine his divisionibus non posset Metaphysicâ suum objectum exacte cognoscere, nec secundum communem rationem entis, quæ cum analogâ sit, non satis distincte cognoscitur, non distinguendo modos quibus contrahi potest, neque secundum eas proprias et speciales rationes, quæ a Metaphysicâ per se et exacte contemplandæ sunt, quia non potest has rationes perfecte attingere, nisi ab aliis eas separet ac distinguat» (4).

§ IV.—FINIS, UTILITAS ET MUNERA METAPHYSICÆ.

Metaphysicæ
finis.

10. Finis Metaphysicæ generatim est contemplari veritatem et in hoc convenit cum reliquis omnibus scientiis

(1) Vide *Logic. Major.*, n. 248.

(2) Disp. 1 *Metaph.* tota sect. 1.

(3) Vid. Blasium a Conceptione, *Metaph.*, disp. 1 proem., quæst. 2; Mastrium, *Metaph.* disp. proem. quæst. 2; Fonseca, *Metaphys.* lib. 4, cap. 1, quæst. 1; Rhodes, *Philos. perip.* lib. 4, disp. 1, quæst. 2, sect. 1.

(4) Suarez disp. *Metaph.* 1, sect. 2, n. 24, ubi paululum corrigitur hæc in re opinio ac declaratio Petri Fonseca, lib. 1 *Metaph.* cap. 2, quæst. 1, sect. 2. Vide etiam Conimbricenses, *In lib. Physicor.* proem. quæst. 1, art. 5, initio.

speculativis, quæ non transeunt ad operationem, sed in contemplatione, sistunt. Proprius vero Metaphysicæ finis est ille, qui ex ejus objecto colligitur, nempe «declarare naturam, proprietates et causas entis, in quantum ens est, et partium ejus, quatenus secundum esse a materia abstrahunt» (1).

utilitas,

Hinc sequitur maxima ejus utilitas. Illa enim in primis summe utilis est scientia, quæ intellectum in seipso maxime perficit. Atqui talis est Metaphysicâ, quæ in hoc longe superat reliquas scientias. Etenim «Philosophia naturalis videtur intellectum perficere, prout utitur sensibus et circa sensibilia versatur; Mathematicæ vero scientiæ illum videntur perficere, prout aliquo modo abstrahit ab externorum sensuum experimento, cum dependentia tamen ab imaginatione seu phantasia. Hæc autem doctrina intellectum illustrat secundum se, abstrahens, quantum in corpore fieri potest, a sensibus et phantasia, et res spirituales ac divinas contemplans, rationesque ac principia rebus omnibus communia, et generalia attributa entium, quæ a nulla inferiori scientia considerantur» (2). Deinde est utilis Metaphysicâ in ordine ad alias scientias, quia ut superius diximus, iis præest, ac præcipit, non quidem imperio practico, quod ad prudentiam potius vel morales scientias spectat, sed directione speculativa.

Dices. Si hæc vera sunt, Metaphysicâ non amplius retinet amplissimam illam suam dignitatem, quam supra declaravimus. Quod enim est utile ad aliud, non quæritur propter se ipsum, sed propter aliud, illique ministrat et servit.

Resp. dupliciter esse posse aliquid utile ad aliud: uno modo tamquam medium ordinatum ad illud, alio modo tamquam causa superior et eminentior, influens suo modo in illud. Jam Metaphysicâ est utilis ad alias scientias non priori modo, sed posteriori; et ideo non desinit esse maxime propter se, dum aliis prodest. Priori autem modo reliquæ scientiæ ordinantur ad Metaphysicam, quatenus omnis alia cognitio, tam speculativa quam practica, ordinatur ad

(1) Suarez, disp. 1 *Metaph.* sect. 4, n. 2 et 3.

(2) Suarez, *ibid.* n. 4.

supremam contemplationem, in qua naturalis hominis felicitas consistit (1).

munera: Verum utilitas Metaphysicæ melius patebit ex muneribus atque officiis ejusdem respectu aliarum scientiarum.

1.º Primum est, quod unicuique scientiæ objectum præscribat, et ubi necessitas postulaverit, illud esse demonstrat. Et ratio est, quia scientia non probat, sed supponit suum objectum esse, et quid illud sit. Atqui non semper id per se notum est, sed declarari probarique aliquo modo oportet. Ergo hujusmodi probatio vel declaratio ex aliqua superiori scientia desumenda est, quæ non potest esse alia, quam Metaphysica, ad quam spectat considerare essentia quidditatis et ipsius esse rationem (2).

Probe autem intellige hoc munus. Cum enim dicitur Metaphysica ostendere objectum aliarum scientiarum esse, non est sermo præcise de existentia; nam si unum objectum Theologiæ, Deum, excipiamus, existentia actualis objecti est aliquid accidentarium ad rationem scientiæ. «Igitur hæc scientia non demonstrat aliarum objecta actu existere, sed ea solum de causa dici potest demonstrare alia objecta esse, quia præbet principia ad ostendendum, in quo gradu entium talia objecta collocentur, et quam quidditatem habeant. Hoc autem præstat hæc doctrina, declarando in primis ipsam rationem entis et essentia seu quidditatis, et in quo consistat, et deinde distinguendo varios gradus entium, sub quibus omnia objecta scientiarum continentur. Quocirca quamvis a priori et in se non possit per proprium medium intrinsecum demonstrari objectum scientiæ esse, et quid sit; tamen quoad nos ostendi potest ex signis seu effectibus, declarando in primis quid requiratur ad rationem entis, et in quo ratio essentia consistat, et quam connexionem cum talibus signis vel effectibus habere possit: quæ omnia non nisi per principia hujus doctrinæ exacte ostenduntur» (3).

Cæterum potest Metaphysica id muneris præstare circa objecta particularium scientiarum; etiamsi extra spheram

(1) Suarez, loc. cit. sect. 4, ibid. Cfr. S. Thom. 3.º *Contr. Gent.* cap. 25, arg. 6. *Item. Quod est tantum propter aliud...*

(2) Vid. Suarez, loc. cit. sect. 4, n. 5.

(3) Suarez, ibid. n. 7.

sua abstractionis esse videantur. Nam quamvis Metaphysica «per se non versetur circa res omnes secundum proprias rationes earum, tamen aliquo modo attingit illas, quatenus scilicet necesse est ad proprias rationes explicandas, vel divisiones tradendas et proprios gradus metaphysicos secernendos ab aliis: quæ divisiones metaphysicæ multum aliis scientiis deserviunt ad sua subjecta præscribenda et ab aliis secernenda. Ac deinde non semper necesse est, ut Metaphysica per seipsam immediate ostendat singularium scientiarum objecta; sed satis est, quod tribuat principia, et declarat terminos, quibus alia scientiæ uti possunt ad supponenda vel ostendenda, quantum necesse fuerit, objecta sua» (1).

Et ob hanc causam vocatur, ut jam superius notavimus, hæc scientia *Philosophia prima*, quia relate ad notiones abstractissimas et principia communissima, a cæteris scientiis præsupponenda est, quia habet pro objecto rationes quibusvis aliis rationibus priores. Ac proinde in seipsa est Metaphysica omnium scientiarum prima. Et licet in ordine ad nos non semper necesse est hanc scientiam cæterarum studio præmittere, immo passim postponi soleat, semper tamen necesse est in aliis disciplinis addiscendis, aliqua principia hujus scientiæ supponere, vel terminos metaphysicos, quatenus aliquo modo cognosci possunt naturali virtute lumine intellectualis, et prout satis est ad discurrendum et progrediendum in aliis scientiis, quamvis non tam exacte et perfecte, sicut fit comparata hac scientia (2).

Alterum munus præcipuum Metaphysicæ est, ut docet Aristoteles (3), prima principia confirmare ac defendere. Hoc tamen officium, quod communiter tribui solet huic scientiæ, recte intelligendum est; non enim sensus est, Metaphysicæ proprium esse, ut eliciat circa prima principia ipsum assensum certum atque evidentem, quem intellectus lumine suo naturali sine ullo discursu præbet hujusmodi enuntiabilibus sufficienter propositis; sed solummodo ad Metaphysicam spectare,

(1) Suarez loc. cit. n. 9.

(2) Suarez ibid. n. 10.

(3) Lib. 1.º *Postler.* cap. 7; 1.º *Physicor.* cap. 1; 4.º *Metaphysic.* cap. 3.

ut circa eadem prima principia aliquo discursu reflexo utatur, quo illorum vim et efficacitatem confirmet (1).

Quæres autem, quo pacto Metaphysica confirmet prima principia, et juvet intellectum in eorundem assensu.

Et respondetur, id Metaphysicam præstare bifariam: primo tradendo et declarando terminos ipsos, quibus prima principia constant. In hac enim scientia explicatur, quid sit *ens*, quid *substantia*, quid *accidens*, quid *totum*, quid *pars*, quid *actus*, quid *potentia* etc., ex quibus aliisque terminis coalescunt prima principia. Cum ergo hæc principia non habeant formale medium assensus diversum ab ipsis terminis, sed ex eorum immediata inspectione cognoscantur, nihil magis ad illorum assensum juvat, quam scientifica et evidens notitia terminorum, qualis obtinetur a Metaphysica. Hic autem modus, ut patet, valet solummodo pro communissimis principiis, qui terminis etiam constant universalissimis; pro aliis autem principiis particularibus, ad quorum terminos declarandos non descendit Metaphysica, non valet proxime et immediate, sed solum remotius, quatenus ipsi etiam hujusmodi termini particulares scientiarum tandem explicandi et enucleandi sunt per rationes generalissimas ac transcendentales, sine quarum adminiculo non potest ulla ratio vel quidditas cujuscumque rei in particulari plene declarari (2).

Alter modus, quo Metaphysica confirmat principia aliarum scientiarum, est demonstrando illorum veritatem ac certitudinem: idque præstat hæc scientia, non tam probando ea a priori, id enim rarissime locum habere potest (3), quam per deductionem ad impossibile. Hoc enim pacto, quemadmodum inferius exponetur, omnia principia demonstrari possunt ex principio contradictionis: *Nihil potest simul esse et non esse*, seu *impossibile est de eodem simul idem affirmare et negare*: quod est primum principium et fundamentum omnis objectivæ certitudinis. Nam quicumque primum aliquod principium, explicatis sufficienter terminis, negaret, adigi posset ad idem simul affirmandum vel negandum de eodem, quod adeo

(1) Suarez, loc. cit. sect. 4, n. 14 seqq.

(2) Vid. Suarez loc. cit. n. 20.

(3) Vide Suarez de hac re, loc. cit. n. 21-25.

absurdum est, ut nemo sanus deglutire possit (1). Itaque patet Metaphysicam tueri ac defendere omnia prorsus principia, non solum universalissima et communissima, qualia sunt axiomata, quemadmodum voluerunt aliqui, sed etiam positiones et principia particularia singularum scientiarum, ut colligitur ex Aristotele (2), et aperte docuit S. Thomas (3).

Quæ cum ita sint, aliter se habet Metaphysica circa prima principia et aliter habitus principiorum. Nam habitus immediate illis assentitur, Metaphysica vero illa per discursum concludit. Præterea habitus principiorum proprie non addit evidentiam et certitudinem assensui eorundem, qui etiam sine habitu superaddito præstari potest ab intellectu per solum naturale lumen, sed solum facit, ut assensus ille prompte atque expedite ponatur: at Metaphysica addit aliquam certitudinem et evidentiam, quia *novo modo et per novum motivum* facit assentiri eidem veritati. Hujusmodi tamen augmentum non est *intensivum* sed *extensivum* dumtaxat. Et ratio est, quia Metaphysica neque elicit neque immutat in se ipso assensum principiorum, qui elicitur ab habitu, sed tantum circa hujusmodi enuntiabilia proponit novum motivum assensus, ex eoque motivo facit, ut intellectus ponat novum assensum mediatum: et sic assensus principiorum, quem intellectus ex vi et immediata terminorum intuitionem elicere solet, novum robur ac firmitatem accipit per Metaphysicam, accedente novo motivo novoque assensu mediato (4).

Sunt, qui tertium munus assignent Metaphysicæ, nempe tradere instrumenta sciendi. Id vero proprium esse solius Dialecticæ, multis ostendit Eximius Doctor (5).

§ V.—DIVISIO METAPHYSICÆ ET ORDO TRACTATIONIS.

11. Solemne est apud recentiores Metaphysicam in *generalem* seu Ontologiam et *specialem* dividere, specialem vero

Metaphysicæ
generalis
divisio a
recentioribus
facta reprobat

(1) Suarez ibid. n. 25.

(2) Arist. in lib. 1. *Metaph.*, cap. 1 et 2; lib. 4, text. 7; lib. 1 *Physicor.* cap. 2; lib. 1 *Poster.* cap. 7; lib. 1 *Topicor.* cap. 2.

(3) S. Thom. 1. 2. quest. 57, art. 2 ad 1.^m et 2.^m Vide Suarez, loc. cit. n. 27.

(4) Suarez, loc. cit. n. 19.

(5) Loc. cit. n. 28 seqq.

mox partiuntur in *Cosmologiam*, *Psychologiam* et *Theologiam naturalem*. Quæ divisio tribui solet Wolfio, estque indoli recentiorum temporum satis accommodata. Ex quo enim scientiæ naturales coli tanto ardore cæperunt, ac fere unice in pretio haberi, plurimi viri eruditi ita contemplandis phænomenis sensibilibus animam applicant, ut quidquid profundioris causarum primarum, etiam in sensibili materia inquisitionem, severioremque discursum sapiat, Metaphysicæ nomine insigniant. Verum jam in Logica ostendimus ex ratione et communi sententia Scholasticorum, perperam *Cosmologiam* et *Psychologiam* inter partes Metaphysicæ recenseri, cum omnia ea, quæ in hisce tractationibus a recentioribus disputantur, ad *Physicam* seu naturalem *Philosophiam* pertineant, cujus est ens mobile seu sensibilibus mutationibus obnoxium contemplari. Objectum autem *Cosmologiæ* ac *Psychologiæ* recentiorum est procul dubio ens movibile, ut nunc supponimus, et in suo loco patebit. Ex omnibus itaque partibus, quæ nunc Metaphysicæ solent passim attribui, sola *Ontologia* et naturalis *Theologia* reapse ad eandem pertinent, cum istæ solæ respiciant objectum, quod proprium Metaphysicæ esse ostendimus, nempe ens ut ens est, seu in quantum ab omni materia abstrahit.

Cæterum cum de divisione Metaphysicæ agitur, dubium occurrit, utrum hæc scientia dividi possit in plures species necne, ac proinde utrum sit una genere, an specie: si enim una est specie, nequit in alias species inferiores dividi, potest autem, si sit una dumtaxat genere. Qua in re quidam sentiunt (1) Metaphysicam esse unam genere, atque adeo in varias species dividi posse: remque sic exponunt. Metaphysica sectatur ens ab omni materia abstractum. At in hujusmodi ente abstracto plures gradus abstractionis assignare licet. Nam in primis occurrit abstractio a materia positiva et necessaria, quæ propria est rationum prorsus cum materia repugnantium, et abstractio permissiva seu præcissiva, propria illarum rationum, quæ possunt esse sine materia, nec tamen pugnant cum eadem. Rursus in ipsis entibus positive ac necessario abstrahentibus a materia, diversa est abstractio

(1) Apud Suarez disp. *Metaph.* 1, sect. 3, n.º 8. Cfr. n. 2.

Dei, actus puri non solum ab omni materia, sed etiam ab omni compositione, prorsus abhorrentis, et abstractio aliarum substantiarum immaterialium, quæ, licet materia careant, compositæ tamen sunt, eisque attributa longe diversa competunt. Videntur ergo posse sub generali Metaphysicæ unitate tres saltem specie distinctæ scientiæ constitui, pro tribus prædictis abstractionis gradibus: prima de Deo, qui abstrahit non solum a materia, sed etiam ab omni umbra materiæ, qualis est compositio et omnis mutationum vicissitudo: altera de intelligentiis seu de immaterialibus substantiis creatis, quæ licet abstrahunt intrinsece et essentialiter in suo esse a materia et motu physico vel sensibili mutatione, non tamen abstrahunt ab omni compositione et mutatione, sive locali, sive intentionali secundum actus intellectus et voluntatis: tertia demum de ente communissime sumpto et ejus attributis, causis, cæterisque rationibus solum permissive abstrahentibus a materia secundum esse. Hæc tamen sententia contraria est Aristoteli et S. Thomæ, quemadmodum probat Eximius Doctor (1), nec sufficienti nititur fundamento ad illam scientiarum metaphysicarum invehendam multiplicationem. Præterquam quod ea, quæ in Metaphysica tractantur, adeo sunt inter se connexa, ut nequeant commode diversis scientiis attribui, cum potissimum ratione ejusdem abstractionis omnia conveniant in eadem ratione scibilis. Nam licet Deus et substantiæ immateriales seu intelligentiæ secundum se consideratæ, in altiori quodam gradu et ordine sint constitutæ, tamen prout in nostram cognitionem cadunt, non possunt a consideratione transcendentalium attributorum se jungi. Nam perfecta scientia de Deo et de substantiis immaterialibus implicat cognitionem omnium predicatorum, quæ in eis sunt, ac proinde etiam communium ac transcendentium.

Neque est eadem ratio de inferioribus scientiis, v. g. de naturali Philosophia, quæ licet consideret materialem substantiam, non propterea assurgit ad contemplanda prædicata communia et transcendentia, quæ illi etiam insunt, quia illa extra spheram versantur suæ abstractionis, ac proinde aliunde per altiore scientiam cognita supponit. At vero

(1) Loc. cit. n. 9.

scientia de Deo est suprema omnium naturalium, ideoque nihil supponit per altiozem scientiam notum, sed in se includit, quidquid necessarium ad sui objecti perfectam cognitionem, quantum obtineri naturali lumine potest. Quare eadem scientia, quæ de substantiis immaterialibus, sive de increata sive de creatis, agit, simul etiam considerat prædicata omnia, quæ illis insunt cum aliis rebus communia, seu rationes permissive vel præcise immateriales. Et hæc est tota doctrina metaphysica, quæ proinde est una specificè scientia (1).

Quod vero dicunt adversarii de gradibus, qui distingui possunt in abstractione a materia, nihil est; quia abstractio a materia secundum esse, sive sit permissiva sive positiva, non variat specificam rationem objecti scibilis tum propter necessariam connexionem talium rerum et prædicatorum inter se, præsertim in ordine ad cognitionem, tum quia pertinent ad eundem gradum doctrinæ ac certitudinis, quandoquidem omnium illorum objectorum utramlibet abstractionem habentium cognitio summam habet necessitatem ac certitudinem, propriaque est scientiæ supremæ (2).

Quæ cum ita sint, querenda non est divisio potentialis Metaphysicæ in varia membra, vel in totidem species diversas. Nihilominus potest dari divisio actualis in varias partes, ex quarum complexu integretur et compleatur tota Metaphysica, sicut ex partibus actualibus coalescit totum actuale. Hujusmodi namque divisio locum habere potest in illis etiam totis, quæ una sunt specie infima, nec proinde dispesci in alias species queunt. Sic vidimus Logicam, quamvis una sit specie, dividi in Majorem et Minorem, quæ non sunt binæ species Logicæ, sed partes integrantes ejusdem Logicæ. Ita etiam Philosophia naturalis, quamvis unica sit, dividi potest in partem illam, quæ corpora generatim contemplantur, et in aliam, quæ corpora viventia considerat.

In hunc ergo modum Metaphysicam distribuere possumus in duas partes, alteram generalem et alteram particularem. Pars generalis, quæ vocari potest *Ontologia*, tractabit ens a

(1) Suarez, loc. cit. n. 10.

(2) Suarez, ibid. n. 11, ubi plura reperies.

Quo sensu
admitti possit
divisio
Metaphysicæ in
generalem
seu Ontologiam
et specialem:

materia abstractum præcise seu permissive, nempe rationes transcendentes communesque entibus immaterialibus cum materialibus. Pars vero specialis Metaphysicæ, quæ vocari potest *Theologia naturalis*, quia fere tota est de Deo, considerabit entia particularia a materia abstracta positive, nempe Deum et intelligentias vel substantias immateriales, quamvis de his postremis paucissima lumine naturali cognosci queunt.

Notandum autem est hanc partem Metaphysicæ, quæ de Deo est, fere a Scholasticis ad Theologiam dogmaticam rejectam fuisse, excepta una aut altera quæstione, quam in naturali Philosophia tractabant. Ea etiam, quæ ad Ontologiam pertinent, multi Scholastici sparsim disputabant in Logica et in Physica seu naturali Philosophia, immo et in Theologia, occasione aliarum quæstionum connexarum, ut videre licet passim in antiquis *Cursibus* (1). Nobis autem placet omnia, quæ vere ad Metaphysicam spectant, seorsim a cæteris Philosophiæ partibus tractare.

Cæterum quantum attinet ordinem tractationis, alteram Metaphysicæ partem, quam Theologiam naturalem nominamus, ad extremum locum reservandam esse judicamus, cum propter ejus difficultatem, tum propter majus commodum; cum enim ad divina cognoscenda ex creaturarum rerum contemplatione manuducamur, melius addisci Theologia poterit post aliarum scientiarum cognitionem. Quare de hac potissimum parte Metaphysicæ valere censeo id, quod communiter a Scholasticis præceptum esse invenio, Metaphysicam post reliquas Philosophiæ partes addiscendam esse.

Ontologia vero, licet satis sit et ipsa difficilis propter abstractionem sui objecti a materia, nihilominus maximam habet utilitatem, immo et necessitatem, ideoque studium illius præmittendum esse naturali Philosophiæ judico (2). Gravissimæ namque controversiæ, quæ in hac scientia occurrunt, cognosci pro dignitate non possunt, quin exacta

quid specialis
complectatur.

Ordo tractationis
in Metaphysica
tenendus

(1) Cfr. Suarez, disp. 1 *Metaphy.* sect. 4, n. 13; Card. Aguirre *Metaphys.* in Prefation. ad Lectorem: Lossada, *Metaphys.* in *Prolog.*

(2) Vide hoc diserte traditum a S. Thom. Lib. 1 *Physicor.* lect. 1 paulo post initium, quem locum retulimus in *Logica Majori.* n. 294 fin.